

Criminologie

DD 2019/43

De mediatisering van de strafrechtspleging

“Dat zijn beschuldigingen die vooral via de media tot ons komen. En ik denk niet dat het bedoeling is dat ik dan ook eens, bij wijze van spreken, op de stoep namens hem dit allemaal moet gaan weerleggen” (Algemeen Dagblad, 7 december 2018).

“Wij begrijpen dat de media zijn eigen dynamiek en belangen kent. Dat de zaak inhoudelijk veel te groot en complex is om deze daadwerkelijk te bespreken, en dat entertainment minstens zo belangrijk is als inhoud om de kijker / luisteraar / lezer niet kwijt te raken.” (Twitter, 4 juli 2019 2:53 AM).

Bovenstaande uitspraken, afkomstig van twee advocaten naar aanleiding van twee recente strafzaken, wijzen nadrukkelijk op de centrale rol van de media in de huidige strafrechtspleging. Het eerste citaat is afkomstig uit een interview met strafpleiter Inez Weski in het actualiteitenprogramma *Een Vandaag* (7 december 2018) over de voortvluchtige verdachte Ridouan T., die volgens zijn raadvrouw ‘er inmiddels geen bezwaar meer tegen heeft dat zijn naam volledig wordt genoemd’ (Meeus en Laumans 2019). T. is de hoofdverdachte in de omvangrijke strafzaak Marengo waarin in totaal zestien mannen worden verdacht van het plegen van verschillende liquidaties. Sinds 2018 is er de nodige media-aandacht voor T. en zijn er vele details over zijn rol in het onderzoek Marengo naar buiten gekomen, onder andere in de vorm van onderschepte vermeende doodsbedreigingen aan het adres van officier van justitie Koos Plooi. In de mediaberichtgeving wordt T. bovendien veelvuldig geframed als vermeend leider van de zogenaamde ‘macro maffia’ – een benaming die vooral in zwang is geraakt vanwege het gelijknamige boek

van journalisten Laumans en Schrijvers (2014) en de eveneens gelijknamige populaire serie op de online streamingsdienst *Videoland*.

Het tweede citaat werd door raadsman Sander Janssen op social media platform Twitter geplaatst op de dag dat Willem Holleeder werd veroordeeld tot een levenslange gevangenisstraf. Sinds zijn rol bij de ontvoering van Alfred Heineken in 1983 maakte Holleeder een publiekelijke transformatie door ‘van afperser tot knuffelcrimineel’ (Fogteloo 2018). Lange tijd heeft Holleeder voor dit charmeoffensief dankbaar gebruik kunnen maken van de media, onder andere door een vaste column in de *Nieuwe Revu* en een aflevering van *College Tour*. Van het imago van ‘knuffelcrimineel’ lijkt echter door de aandacht voor de kroongetuige verklaringen van ‘de zussen van Holleeder’, onder andere in de bestseller ‘Judas’ (Holleeder 2016) en een eveneens gelijknamige serie, tegenwoordig weinig meer over te zijn.

Deze twee recente strafzaken bevinden zich in het hart van een klassiek onderwerp van criminologisch onderzoek: de relatie tussen de media en criminaliteit (Althoff 2018). De media kan gezien worden als een van de belangrijkste kanalen waar burgers hun informatie over criminaliteit op base- ren en op basis waarvan zij hun oordelen en opinie over criminaliteit en de strafrechtspleging vormen (o.a. Elffers e.a. 2007). In beide strafprocessen zien we de mediatisering van het strafrecht tot uitdrukking komen, hetgeen – zoals de bovenstaande citaten illustreren – een aantal wezenlijke vragen oproept voor de strafrechtspraktijk. In het rapport ‘De toekomst van de strafrechtspleging’ (2017) van de Commissie Van den Emster onderschrijven zowel de politie, het openbaar ministerie als de rechtspraak dat er bij deze actoren in toenemende mate behoefte is aan ‘mediawijsheid’. Onder andere de groeiende rol van zowel de oude als nieuwe media, maar ook het vervagend onderscheid tussen deskundigen en amateurs, ‘stellen steeds hogere eisen aan de commu-

nicatie om de burger snel te kunnen voorzien van feitelijk juiste informatie' (Rapport Commissie Van den Emster 2017, p. 15).

In deze bijdrage behandelen we het thema van de mediatisering van de strafrechtspleging. We gebruiken daarvoor de recente media-aandacht voor de strafzaken tegen T. en Holleeder, waarbij we ons bewust zijn van het feit dat het hier twee extreme en bijzonder mediagenieke gevallen betreft. Om de mediadynamiek in deze strafzaken niet zonder meer te veralgemeniseren, gebruiken we enkele recente publicaties over deze thematiek, waaronder in het bijzonder een themanummer over wisselwerking tussen criminaliteit en rechtshandhaving (Janssen 2018), om een algemener beeld te schetsen van de relatie tussen de media en het strafrecht. We beginnen deze bijdrage met een geven van een kort overzicht van wat er verstaan wordt onder de mediatisering van de strafrechtspleging. Vervolgens diepen we de mediatisering van twee onderdelen uit het strafproces nader uit, te weten de opsporing en de vervolging en bestraffing van verdachten.

Mediatisering

Volgens Terpstra (2013, p. 362) is de invloed van de media op de opsporing en vervolging de afgelopen twee decennia dermate toegenomen dat er gesproken kan worden van de mediatisering van de strafrechtspleging. Hiermee wordt bedoeld op de toenemende verwevenheid van moderne media met instituties als politie, OM en de rechtspraak, waardoor deze instituties in hun functioneren steeds afhankelijker worden van de media. Als gevolg van deze voortschrijdende wisselwerking tussen de media en de strafrechtspleging ontstaat er een nieuwe gemediatiseerde arena waarin verschillende partijen uit het strafproces strijden over de vraag welke thema's in de openbaarheid komen. Door het internet, en social media in het bijzonder, heeft dit proces een enorme vlucht genomen (Terpstra 2013, p. 365-369). We gaan in het vervolg van deze bijdrage allereerst in op de consta-

tering dat burgers tegenwoordig niet langer meer passieve consumenten van het strafrecht zijn, maar in toenemende mate een actieve rol nemen of toebedeeld krijgen in de opsporing van misdrijven (Klerks 2018, p. 354). Vervolgens gaan we, mede op basis van de uitspraken van de advocaten van T. en Holleeder aan het begin van deze bijdrage, in op de vraag wat deze nieuwe gemediatiseerde arena kan betekenen voor de publieke opinie over de strafrechtspleging en de vervolging en bestraffing van verdachten in het bijzonder.

Opsporingsberichtgeving en (sociale) media

Burgers kunnen op verschillende manieren een actieve bijdrage leveren aan de opsporing van criminaliteit, onder andere door politie en justitie op de hoogte te brengen van (informatie over) strafbare feiten of door het afgeven van getuigenverklaringen die in het verloop van een strafzaak gebruikt kunnen worden. Opsporingsberichtgeving speelt hierbij een belangrijke rol. Ondanks dat het door middel van opsporingsberichten betrekken van de burger volgens Vanderveen (2018, p. 385-387) geen nieuw fenomeen betreft, heeft het huidige gedigitaliseerde en gemediatiseerde landschap wel geleid tot een toename van deze vorm van burgerparticipatie (Vanderveen & Samadi 2018). Digitalisering stelt burgers in staat berichten snel met elkaar te delen, waardoor zowel het bereik wordt vergroot als de kans dat de berichtgeving resulteert in bruikbare informatie voor opsporingsdiensten. In sommige gevallen voltrekt dit proces zich zo snel dat de naam van een verdachte al bekend wordt gemaakt door deze vorm van burgeropsporing dan dat het voor de politie duidelijk is bij welk incident de verdachte betrokken is (Trottier 2012, p. 416).

In de strafzaak Marengo wordt door de politie eveneens gebruik gemaakt van opsporingsberichtgeving, in het bijzonder om (meer) duidelijkheid te verkrijgen over de locatie van de voortvluchtige verdachten. Eind juli 2019 werden vakantiegangers via

de media opgeroepen om in het buitenland uit te kijken naar de twee hoofdverdachten in het liquidatieproces. Naast het noemen van de voor- en achternaam van Ridouan T. en Said R. en een lijst met mogelijke verblijfplaatsen, werden er via het programma *Opsporing Verzocht* bovendien compositietekeningen gedeeld die volgens de politie beter recht zouden doen aan hoe T. en Razzouki er op dit moment uit zouden zien (NOS 2019).

Er vallen ook actievere varianten van deze burgeropsporing waar te nemen. In *Opsporing Verzocht* werd in maart 2019 aandacht besteed aan de ontsnapte gevangene Shanin G. die nog een celstraf moet uitzitten van bijna 11 jaar. G. wist op 6 oktober 2011 te ontsnappen uit de gevangenis en sindsdien ontbrak ieder spoor. Onderzoekscollectief *Bellingcat* – ook bekend vanwege hun rol in het Primo-onderzoek naar het neerschieten van vlucht MH-17 (Klerks 2018, p. 355) – wist echter met behulp van meer dan 60 actieve Twittergebruikers aan de hand van de social media content van G. zijn locatie in Iran te achterhalen en deelde deze informatie vervolgens met de politie. Dit voorbeeld illustreert hoe burgers op een krachtige manier een bijdrage kunnen leveren aan de opsporing, markeert het eveneens de (juridische) grenzen van deze vormen van burgerparticipatie. Ondanks dat de politie blij was met de verkregen informatie, konden ze er verder concreet niets mee doen. Het OM liet daarbij in het bijzonder weten Gheiybe niet kunnen arresteren omdat er geen uitleveringsverdrag is met Iran (www.bellingcat.com/news/uk-and-europe/2019/03/19/locating-the-netherlands-most-wanted-criminal-by-scrutinising-instagram/, laatst bezocht op 23 juli 2019). Een vergelijkbaar probleem zou zich voor kunnen doen rondom T., omdat vermoedens bestaan dat hij zich in Dubai schuilhoudt en Nederland geen uitleveringsverdrag heeft met de Emiraten (Van den Heuvel & Van Wely 2019).

De inzet van opsporingsberichtgeving in de huidige gedigitaliseerde samenleving gaat

gepaard met de nodige discussie (Vanderveen en Samadi, 2018). Volgens raadvrouw Inez Weski is er in het geval van de tekeningen van een verouderde Ridouan T. zelfs sprake van een gevaarlijke situatie:

“Het is een tekening van een morsige man met wallen onder zijn ogen. Die zijn zo algemeen, dat iedere Noord-Afrikaanse man daar op lijkt. Sterker nog, het lijkt mij zeer gevaarlijk voor mensen uit die algemene bevolkingsgroep die op die tekening lijken” (<https://eenvandaag.avrotros.nl/item/advocaat-ridouan-T.-ik-wil-helemaal-niet-weten-waar-hij-is/>, laatst bezocht op 25 juli 2019).

Terpstra (2013) en Vanderveen (2018) onderschrijven deze zorg, omdat het kan voorkomen dat willekeurige onschuldige burgers naar aanleiding van opsporingsberichtgeving worden aangezien voor bijvoorbeeld de persoon die wordt gezocht. Bovendien kan opsporingsberichtgeving in de media verstrekken gevolgen hebben voor betrokkenen, omdat informatie op internet permanent zichtbaar blijft (Vanderveen & Samadi 2018). Ten slotte ligt het risico op (digitale) eigenrichting op de loer en bestaat de mogelijkheid dat mensen aan de digitale schandpaal worden genageld (Vanderveen, 2018).

Vanderveen & Samadi (2018) geven een overzicht van een aantal dilemma's waarmee het openbaar ministerie te maken krijgt bij de inzet van opsporingsberichtgeving in een gedigitaliseerde samenleving. Omdat opsporingsberichtgeving direct invloed kan hebben op de privacy van bijvoorbeeld een verdachte, slachtoffer of getuige, dient het openbaar ministerie een gedegen belangenafweging te maken. Dit betekent voor het OM concreet dat zij steeds moet nagaan of de inzet van opsporingsberichtgeving in verhouding staat tot het beoogde doel en dat de ernst van het feit de inbreuk op de privacy van de betrokkenen rechtvaardigt. De opsporingsberichtgeving moet dan ook rechtmatig, proportioneel, subsidair en doelmatig zijn. Deze afweging is

steeds ingewikkelder geworden door de gedigitaliseerde samenleving. Bovendien zijn er verschillende voorbeelden waarbij opsporingsberichtgeving dermate onbeheersbaar bleek dat dit gevolgen had voor de strafrechtelijke procedure. Dit heeft volgens Vanderveen & Samadi (2018) onder andere te maken met de vervaging van de grenzen tussen verschillende soorten media als gevolg van de digitalisering.

Het OM zou volgens Vanderveen & Samadi (2018) bij de belangenafweging rekening moeten houden met vijf door hen onderscheiden kenmerken van opsporingsberichtgeving in het huidige medialandschap. Allereerst kan er niet langer een onderscheid worden gemaakt tussen traditionele en sociale media, simpelweg omdat deze dermate met elkaar verweven zijn geraakt en er bovendien sprake is van een voortdurende wisselwerking tussen deze media. Ten tweede houden social media zich niet aan de lokale of regionale grenzen, maar kan regionale of lokale berichtgeving 'viraal' gaan en daarmee landelijk bekendheid krijgen. Ook 'analoge' berichtgeving (zoals de billboards en stoepborden) kan tegenwoordig viraal gaan, bijvoorbeeld wanneer hiervan foto's worden gemaakt die op het internet worden geplaatst. Een vierde kenmerk is dat informatie op het internet nauwelijks te verwijderen of aan te passen is. Het geheugen van het internet lijkt onuitwisbaar. Ten slotte hebben burgers niet alleen meer een passieve rol als consument van het nieuws, maar spelen zij een actieve rol in het produceren daarvan. Dit wordt aangeduid met de term 'presumptie' (Vanderveen & Samadi 2018, p. 31-34).

Hoewel de Hoge Raad het OM veel ruimte geeft bij de belangenafweging en deze zelden als onrechtmatig wordt beoordeeld, stellen Vanderveen & Samadi (2018) dat het OM zich terughoudender zou moeten opstellen bij de inzet van opsporingsberichtgeving en bij de belangenafweging expliciet rekening zou moeten houden met de hiervoor genoemde vijf kenmerken van opsporingsberichtgeving. Zij wijzen daarbij op

mogelijke gevolgen van opsporingsberichtgeving op de lange termijn, zoals het vertrouwen in de strafrechtspleging en de gevolgen voor het individu. Omdat over deze gevolgen nog onvoldoende bekend is, vraagt de inzet van opsporingsberichtgeving in een gedigitaliseerde samenleving om terughoudendheid en reflectie (Vanderveen & Samadi 2018, p. 37).

De invloed van media op de publieke opinie over de strafrechtspleging

De enorme schare media-aandacht, inclusief diverse concrete verdachtmakingen, maken dat Ridouan T. bij monde van zijn advocaat Weski in de media heeft aangegeven zich niet vrijwillig te melden bij de politie, in het bijzonder omdat hij geen vertrouwen heeft in een eerlijke procesgang. In een interview met *Een Vandaag* stelt ze dat het OM 'cliënt eerst afgebrand wenst te hebben zonder recht. Rechthoos dus, terug naar het Wilde Westen' (*Algemeen Dagblad* 2018). Weski alludeert daarmee dat het OM een *trial by media* voert en dermate veel publiciteit zoekt dat de publieke oordeelsvelling over T. zich reeds heeft voltrokken, buiten de rechtszaal om. Vergelijkbaar is het beklag van raadsman Janssen in de zaak Holleeder, waarbij in het bijzonder de verbeelding van Holleeder in de recente televisieserie Judas – gebaseerd op het gelijknamige boek van zijn zus Astrid – zich zou wreken: 'Het is natuurlijk ongekend dat je als verdachte zó wordt weggezet in een tv-serie, terwijl de rechter nog moet beslissen. Veel verder kan *trial by media* niet gaan' (www.rijnmond.nl/nieuws/183834/Hoe-is-het-met-Sander-Janssen-en-Willem-Holleeder, laatst bezocht op 25 juli 2019).

De verweren van Holleeder zelf zijn gedurende het proces ook meermaals verschenen in de media. Ook na zijn veroordeling tot een levenslange gevangenisstraf roerde hij zich, nu door middel van een handgeschreven brief die op het Twitter-account van zijn raadsman werd geplaatst. Holleeder schreef daarin: 'Ik heb bij de

rechtbank vaak mijn zorg uitgesproken dat de ongekende mediacampagne die mijn zusters met behulp van “journalisten” tegen mij gevoerd hebben zijn effect niet zou missen’. Ter afsluiting gebruikt Holleeder het publieke platform van Twitter om zijn onschuld nogmaals te benadrukken. Eerder die dag achtte de rechtbank in een lang en online integraal uitgezonden uitspraak dat onder andere het medeplegen van opzettelijke uitlokking van meerdere moorden door beloften en het verschaffen van inlichtingen wettelijk en overtuigend bewezen kon worden. In de uitspraak kon de rechtbank niet om de grootschalige mediabelangstelling heen. ‘Juist gegeven de voortdurende en opvallende aandacht voor de zaak in de media’ toonde de rechtbank zich in dit geval ‘terdege bewust van de afstand die zij moet nemen van beelden die in de media worden geschetst’ (ECLI:NL:RBAMS:2019:4555). In een recent interview met journalist Paul Vughts (2019) benadrukte Frank Wieland, voorzitter van de rechtbank, de ‘meningen in de samenleving en de media buiten de deur te hebben gehouden’. De rechtbank heeft volgens Wieland immers ‘heel andere instrumenten en wegen bewijs’. Op basis van de feiten en omstandigheden in deze zaak veroordeelde de rechtbank Willem Holleeder tot een levenslange gevangenisstraf.

Voor zover er in deze zaak sprake was van een *trial by media* zal dit vooral invloed hebben gehad op de beeldvorming over Holleeder. Toen Wieland het zijn vonnis uitsprak, viel applaus vanaf de publieke tribune te horen. De Keijser (2017, p. 29-31) stelt dat empirisch onderzoek naar publieke opinie en media-aandacht nauwelijks is uitgegaan naar waarheidsvinding en de bewijsbeslissing van rechters, maar zich vooral heeft gericht op (de hoogte van) straffen. Studies wijzen daarbij op de zogenaamde ‘punitiviteitskloof’ (Elffers e.a. 2007): het verschil tussen opgelegde straffen door professionals en de straf die burgers in dergelijke gevallen geschikt zouden vinden. Een recent onderzoek van Jennings e.a. (2017) biedt

een longitudinaal overzicht – over een periode van 33 jaar – van de opvattingen over punitiviteit in Groot-Brittannië. Hierbij werd gekeken naar de mening van burgers over de zwaarte van straffen en het functioneren van politie, de rechterlijke macht, en het gevangeniswezen, evenals de mening over de doodstraf. De onderzoekers vonden dat de attitudes variabel zijn over de tijd, waarbij de houding van burgers gedurende bepaalde tijdsperioden duidelijker punitiever uitvalt dan in op andere momenten. Na een vergelijking van deze veranderende punitiviteitscurve met de geregistreerde criminaliteitscijfers, concluderen Jennings e.a. (2017, p. 472) dat ‘the public’s preference for punitive action on crime is thermostatic: As crime rises, demand for getting tough on crime also increases; as crime falls so too does support for punitive measures’.

Zoals de strafzaken tegen T. en Holleeder illustreren, verkrijgen burgers veel van hun informatie over criminaliteit en de strafrechtspleging via de media. Het wetenschappelijk onderzoek naar deze thematiek wijst echter uit dat de burger over het algemeen niet voldoende of volledig is geïnformeerd over, onder andere, de aard en omvang van de criminaliteit, maar ook over het reilen en zeilen van de strafrechtspleging (Elffers e.a. 2007, p. 166). Om die reden hebben diverse onderzoekers zich gericht op het effect van het aanbieden van meer en betere media-informatie over het strafproces. Op basis van een quasi-experimenteel onderzoek, kwamen Elffers e.a. (2007) tot de conclusie dat blootstelling aan de meer gedetailleerde informatie geen verschil bleek te maken bij het algemeen publiek. Zij vonden dat de participanten hun studie gemiddeld genomen allemaal vrij kritisch oordeelden over de strafrechtspleging en dat straffen te licht geacht werden. Ook bleek de tevredenheid over rechters, aanklagers en de politie niet significant te verschillen tussen de groepen in hun experiment.

Meer recent zijn er echter wel studies waarin sprake is van een zogenaamd ‘in-

formatie-effect', waarbij met een toename van informatie over een zaak, de mate van punitiviteit afneemt. Van der Maden e.a. (2017) stelden zich bijvoorbeeld de vraag of dit informatie-effect nog verschilt naar verschillende onderzoekspopulaties. Meer specifiek onderzochten deze auteurs of het geven van informatie over een specifieke zaak meer of minder effect heeft op laag-opgeleiden in vergelijking met hoogopgeleiden. De resultaten van hun studie gaven allereerst zicht op de aanwezigheid van een informatie-effect aan: respondenten hadden gemiddeld genomen een lagere strafbehoefte wanneer er meer informatie over een strafzaak was versterkt. Interessant genoeg bleek het informatie-effect sterker te zijn in de groep lager-opgeleiden: de strafbehoefte van deze groep nam nog verder af dan die van de hoger-opgeleiden. De onderzoekers concludeerden om die reden dat 'bij lager/gemiddeld opgeleiden het verschaffen van informatie over de zaak méér effect heeft dan dit heeft bij hoger opgeleiden' (Van der Maden e.a. 2017, p. 182). Het is de vraag wat het effect is van het veranderende medialandschap op de relatie tussen de publieke opinie, de media en het strafrecht. Pickett (2019, p. 422) stelt dat zogenaamde punitieve frames meer in de media vallen waar te nemen in tijden waarin er sprake is van een toename van de (geregistreerde) criminaliteit. Enns (2016, p. 164) vraagt zich echter af of deze relatie tegenwoordig nog wel opgeld doet nu grote delen van samenleving 'get their news from comedy shows, podcasts, Twitter, and Facebook' (Enns 2016, p. 164). Via deze nieuwe media zien we immers dat nieuwsgaring en journalistieke integriteit niet altijd het principale doel is (Klerks 2018, p. 354). De resultaten van een studie van Roche en collega's uit 2016 laten echter zien blootstelling aan traditionele media samenhangt met steun voor een meer punitief veiligheidsbeleid, terwijl dat niet geldt voor de blootstelling aan 'nieuwe' media, zoals internetnieuws. Een interessante bevinding, waarbij direct opgemerkt dient te worden dat er naar dit

onderwerp nog meer wetenschappelijk onderzoek dient te worden verricht.

Tot besluit

In deze bijdrage hebben we de mediaberichtgeving rondom twee grote recente strafzaken gebruikt om het thema van de mediatisering van de strafrechtspleging te behandelen. Criminaliteit is een mediageniek onderwerp dat op uiteenlopende manieren een podium zal krijgen: in weloverwogen, doorwrochte journalistieke analyses, maar ook in nieuwe en oude media waar door het verdienmodel sensatie gebruikt wordt als *clickbait* en de platvloerse, ongenueerde, stereotypische verbeelding van daders en hun misdrijven de boventoon zal voeren. Meer in het algemeen vraagt de mediatisering voor actoren in de strafrechtspleging blijvend aandacht. Er doen zich hierbij nieuwe mogelijkheden voor, zoals we hebben geïllustreerd aan de hand van inzet van opsporingsberichtgeving, maar er resteren ook de nodige uitdagingen. Met het oog op het belang van waarheidsvinding en een eerlijk proces hebben Stevens (2010, p. 655) en Terpstra (2013, p. 370) eerder gepleit voor terughoudendheid en bescheidenheid in de communicatie door actoren in de rechtshandhaving. Wellicht is dit mogelijk voor sommige specifieke actoren, zoals de rechters in de zaak tegen Holleeder. Voor de dragende instituties in onze samenleving in het algemeen is het echter de vraag of deze niet-moderne boodschap uitvoerbaar en wenselijk is de huidige gedigitaliseerde samenleving. Dit vormt een thema waar multidisciplinaire onderzoeksteam van juristen en sociale wetenschappers de komende jaren hun krachten kunnen bundelen om te zien hoe de actoren in de strafrechtspleging het recht op een eerlijk proces en waarheidsvinding in een gemediatiseerde arena proberen vorm en inhoud te geven.

Renze Salet

Jelle Brands

Robby Roks

Elanie Rodermond

Literatuur

Althoff 2018

M. Althoff, 'Mediaberichten, framing en hypes: over de relatie van media en criminaliteit en de analyse hiervan', *Proces* 2018, p. 341-352

Algemeen Dagblad 2018

Algemeen Dagblad 2018, 'Meest gezochte crimineel van Nederland heeft geen vertrouwen in eerlijk proces', *Algemeen Dagblad*, 7 december 2018.

Commissie Van den Emster 2017

Commissie Van den Emster, 'De toekomst van de strafrechtspleging: Ambities voor gezamenlijke versterking', www.om.nl/publish/pages/53459/de_toekomst_van_de_strafrechtspleging.pdf.

Coster 2018

E. Coster, 'De politiewoordvoerder: filter tussen sensatie en werkelijkheid', *Proces* 2018, p. 376-378.

De Keijser 2017

J.W. de Keijser, *Als de waarheid eraan moet geloven: alledaagse bedreigingen voor waarheidsvinding in het strafproces*. Den Haag: Boom Juridisch 2017.

Enns 2016

P.K. Enns, *Incarceration Nation: How the United States Became the Most Punitive Democracy in the World*, New York: Cambridge University Press 2016.

Elffers e.a. 2007

H. Elffers, J.W. De Keijser, P.J. Van Koppen & L. Van Haeringen, 'Newspaper juries'. *Journal of Experimental Criminology* 3(2), p. 163-182.

Fogteloo 2018

M. Fogteloo, 'Willem Holleeder, of koketteren met het kwaad. Van afperser tot knuffelcrimineel', *De Groene*, 31 januari 2018.

Holleeder 2016

A. Holleeder, *Judas. Een familiechroniek*, Amsterdam: Lebowski Publishers 2016.

Janssen 2018

J. Janssen, 'Criminaliteit, rechtshandhaving en media', *Proces* 2018, p. 338-340.

Jennings e.a. 2017

W. Jennings, S. Farrall, E. Gray, & C. Hay, 'Penal populism and the public thermostat: Crime, public punitiveness, and public policy', *Governance*, p. 463-481.

Klerks 2018

P. Klerks, 'Onderzoeksjournalistiek en opsporing', *Proces* 2018, p. 353-366.

Laumans en Schrijver 2014

W. Laumans, & M. Schrijver. *Mocro maffia. Geld, ambitie en verraad in de onderwereld*, Amsterdam: Lebowski Publishers 2014.

Meeus & Laumans 2019

J. Meeuws & W. Laumans, 'Inez Weski: 'Verklaringen kroongetuige nu al ondoordringbaar doolhof'', *NRC*, 14 juli 2019.

NOS 2019

NOS, 'Politie: kijk tijdens vakantie uit naar Ridouan T. en Said Razzouki', <https://nos.nl/artikel/2293788-politie-kijk-tijdens-vakantie-uit-naar-ridouan-t.-en-said-razzouki.html>, 16 juli 2019.

Pickett 2019

J.T. Pickett, 'Public opinion and criminal justice policy: Theory and research', *Annual Review of Criminology* 2019, p. 405-442.

Roche e.a. 2016

S.P. Roche, J.T. Pickett & M. Gertz, 'The scary world of online news? Internet news exposure and public attitudes toward crime and justice', *Journal of Quantitative Criminology* 2016, p. 215-236.

Stevens 2010

L. Stevens, 'Strafzaken in het nieuws. Over ontsporende media en de verantwoordelijkheid van het Openbaar Ministerie', *Nederlands Juristenblad*, 85(11), p. 660-665.

Terpstra 2013

J.B. Terpstra, 'Mediatisering van opsporing en vervolging. Nieuwe kwetsbaarheden van politie en justitie', *Strafblad. het Nieuwe Tijdschrift voor Strafrecht* 2013, p. 360-370.

Trottier 2012

D. Trottier, 'Interpersonal surveillance on social media', *Canadian Journal of Communication* 2012, p. 319-332.

Vanderveen 2018

G. Vanderveen, 'Opsporingsberichtgeving in een veranderend medialandschap', *Proces* 2018, p. 379-393.

Vanderveen & Samadi 2018

G. Vanderveen & M. Samadi, M., 'De digitale schandpaal: opsporingsberichtgeving in een gedigitaliseerde samenleving', *Tijdschrift voor Veiligheid* 2018, p. 23-39.

Van den Heuvel en Van Wely 2019

J. Van den Heuvel & M. Van Wely, 'T. zit in Dubai', *De Telegraaf*, 24 juli 2019.

Van der Maden e.a. 2017

M. van der Maden, M. Malsch & J.W. de Keijser, 'Waarom wil de burger toch steeds dat rechters zwaarder straffen? De invloed van informatie en opleiding', *Trema Tijdschrift voor de Rechterlijke Macht*, p. 180-183.

Vugts 2019

P. Vugts, 'Rechter in zaak-Holleeder: Het is onaangenaam om levenslang op te leggen', *Algemeen Dagblad*, 27 juli 2019.